

НЕТОПИР-КАРЛИК

Pipistrellus pygmaeus (Leach, 1825)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Рукокрилі (Chiroptera), родина — Лиликові (Vespertilionidae). У роді 30 видів. Один з 4-х видів роду у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Неоцінений.

Ареал виду та його поширення в Україні

Ймовірно, Мала Азія, Кавказ, Європа від Шотландії та пд. Скандинавії до узбережжя Середземного та Чорного морів і на сх. — до Середнього Поволжя. В Україні відзначений на лісовій і лісостеповій частинах.

Чисельність і причини її зміни

Нечисленний вид на Поліссі й у Лісостепу. Рідкісний — на Поділлі й Закарпатті. Причини зниження чисельності — трансформація кормодобувних біотопів і місць поселення (вирубання дуплистих дерев, модернізація старих будівель), загибель від рук людини, чинник непокою виводкових колоній.

Особливості біології та наукове значення

Пов'язаний з водоймами: берегами річок, вологими і болотистими територіями. Селиться в основному поблизу або на краю лісових ділянок, населених пунктів. Перелітний вид. Виводкові колонії (від пару десятків до кількох сотень особин) розташовані в будівлях, дуплах і щілинах дерев, під корою. Зимуює, ймовірно, в дуплах. Міграції не досліджені. Припускають, що це дальній мігрант. На полювання вилітає в ранніх сутінках, літає невисоко. Політ нешвидкий, маневрений. Кормові біотопи — узлісся та розріджені ділянки лісу, окраїни та вулиці населених пунктів, сади, береги водойм. Живиться переважно комарами і мошками, і тому віддає перевагу багатим на водойми ландшафтам.

Морфологічні ознаки

Хутро коротке й густе, на спині коричневе, інколи з піщистим відтінком, на черевці світліше. Вуха заокруглені, трохи довше, ніж ширше. Козелок з округлою верхівкою, майже в 4 рази довший, ніж ширший. Великий палець довший або дорівнює ширині зап'ястя, виміряного на складеному крилі. П'ятий палець кисті разом з п'ястковою кісткою — довжиною біля 46 мм. Спинна сторона міжстегнної перетинки зверху, до половини своєї довжини, а також уздовж гомили, густо опушена. Шпора сягає до половини довжини вільного краю міжстегнної перетинки, є невелика епіблема. Друга і третя фаланги найдовшого пальця передньої кінцівки за розміром майже однакові. Довжина тіла: 32–45 мм, вуха: 7–8 мм, передпліччя: 27,7–32,3 мм, вага: від 3–7 г.

Режим збереження та заходи з охорони.

Вид занесено до Червоного списку МСОП, EUROBATS та II додатку до Бернської конвенції. Збереження старих листяних і мішаних лісів з дуплястими деревами. Розвішування штучних гніздівель. Збереження лінійних структур (лісостуг, насаджень уздовж дороги, лісових доріг) між місцями поселення та полювання. Заборона діяльності в місцях поселення виводкових колоній з травня до вересня. Охороняється на території всіх об'єктів природно-заповідного фонду, зокрема, у Черемському ПЗ, НПП «Прип'ять-Стохід», «Святі гори», «Деснянсько-Старогутський», Шацькому НПП.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Не має.

Основні джерела інформації

Волошин, Башта, 2001; Загороднюк, Негода, 2001; Загороднюк, Тищенко-Тишковець, 2001; Загороднюк та ін., 2002; Гащак, 2003; Башта, 2004а, 2004б, 2009; Bashta, 2004; Влащенко, 2006; Башта, Потіш, 2007; Гавриш та ін., 2007.

Автор: А.-Т. В. Башта
Фото: А.-Т. В. Башта

НЕТОПИР СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКИЙ

Pipistrellus kuhlii (Kuhl, 1819)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Рукокрилі (Chiroptera), родина — Лиликові (Vespertilionidae). У роді 30 видів. Один з 4-х видів роду у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Ареал виду та поширення в Україні.

Пд. та Пд.-Сх. Європа до 93° сх. у Пд. Азії, більша частина Африки. На території Центральної та Сх. Європи спостерігається експансія виду в пн. напрямі. В Україні від 1990-х рр. поширився майже по всій території.

Чисельність і причини її зміни

Протягом двох останніх десятиліть чисельність виду в Україні збільшилася від дуже рідкісного до нечисленного, місцями звичайного виду урбанізованих ландшафтів. Значно слабше виявлений у зх. і пн.-зх. областях України. Причини зміни чисельності: основною загрозою для збереження популяцій може бути комплекс антропогенних факторів, що включає руйнування місць поселення (модернізація старих будівель, герметизація горищ і закриття дахових отворів), використання отрутохімікатів для консервації деревини та дезінсекції, пряме знищення.

Особливості біології та наукове значення

Спостерігається як у рівнинній, так і низькогірній місцевостях. Проявляє схильність до синантропності. Розселення переважно відбувається вздовж великих річок. Літні місця поселення розташовані в будівлях, тріщинах у стінах, щілинах скель. Виводкові колонії налічують 30–100 самок. Самки народжують звичайно 2 малят.

Максимальний вік життя — 8 років. Ймовірно, осілий вид. Властиві незначні перельоти для сезонної зміни сховищ, максимально — до 5 км. Місцями гібернації є будинки: між віконними рамами, у підвалах і надземних частинах. На полювання вилітає незабаром після заходу сонця. Політ швидкий і спритний. Літає невисоко, роблячи великі кола. Поліє в населених пунктах: навколо вуличних ліхтарів, над водоймами, в садах. Ловить дрібних літаючих комах (переважно метеликів і двокрилих).

Морфологічні ознаки

Забарвлення спини дуже мінливе, від блідосіробурого до темнокоричневого. Черевце сіробілувате. Вуха темне, коротке, найширше у середній частині, на верхівці — округле. Козелок прямий, з округлою верхівкою. Крила

відносно вузькі. Вздовж краю літальної перетинки від задньої кінцівки до п'ятого пальця — широка світла смуга. Епілема добре розвинена. Вільний край крилової перетинки прикріплений до основи зовнішнього пальця стопи. Довжина тіла: 40–48 мм, вуха: 12–13 мм, козелка: 5,5–6 мм, передпліччя: 31–37, вага: 5–10 г.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид занесено до Червоного списку МСОП, EUROBATS та II додатку до Бернської конвенції. Заборона чинник непокою виводкових і гібернаційних колоній. Проведення природоохоронної агітації.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Абеленцев ті ін., 1956; Черемисов, 1987; Бескаравайный, 1988; Крочко, 1994; Ткач, Федорченко, 1998; Кедров, Шешурак, 1999; Ковальова, 1999; Кондратенко, 1999; Godlevska et al., 2000; Влащенко, 2001; Мерзлякин, Лебедь, 2001; Стригунов, Коцюруба, 2001; Волох, 2002; Гаврис, Коцержинская, 2002; Sachanowicz, et al., 2006.

Автор: А.-Т. В. Башта
Фото: І.В. Загороднюк.

НЕТОПИР НАТУЗІУСА

Pipistrellus nathusii

(Keyserling et Blasius, 1839)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Рукокрилі (Chiroptera), родина — Лилюкові (Vespertilionidae). У роді 30 видів. Один з 4-х видів роду у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Неоцінений.

Ареал виду та його поширення в Україні

Європа (крім пн.), Мала Азія та Кавказ. В Україні — всюди.

Чисельність і причини її зміни

Звичайний (особливо під час міграцій) на Поліссі, нечисленний — у Лісостепу й на Закарпатті, Рідкісний — на Поділлі й у Криму. Причини зменшення чисельності: трансформація трофічних біотопів і місць поселення (вирубання дуплистих дерев, модернізація старих будівель), використання пестицидів, чинник непокою виводкових колоній.

Особливості біології та наукове значення

Перелітний вид. Прилітає в березні — на початку квітня. Селиться переважно лісах різного породного складу поблизу водойм або заболочених ділянок; рідко — в населених пунктах. Основні сховища — дупла дерев (зі щілиноподібним льотком), штучні гніздівлі, горища й порожнини будинків. Виводкові колонії налічують від кількох до кількох сотень самок. Дальній мігрант. Осінній відліт — від початку серпня; може тривати до листопада. Місця зимівлі розташовані за межами України. Відомі поодинокі випадки зимівлі в Закарпатській обл. — в порожнинах стін будівлі. Вилітає в ранніх сутінках. Політ надзвичайно маневрений. Полює на краях лісу, в парках, над во-

доймами і прибережними біотопами, вологими луками, рідше — розрідженими ділянками лісу і лісовими озерцями. Живиться двокрилими, рідше волохокрильцями, сітчастокрилими, метеликами, перетинчастокрилими й жуками.

Морфологічні ознаки

Хутро на спині темноруде, на черевці світліше. Вуха заокруглені, трохи довше, ніж ширше. Козелок витягнутий, з округлою верхівкою. Великий палець довший або дорівнює ширині зап'ястя, виміряного на складеному крилі. П'ятий палець кисті разом з п'ястковою кісткою — довжиною біля 46 мм. Спинна сторона міжстегнової перетинки зверху, до половини своєї довжини, а також вздовж гомілки, густо опушена. Шпора сягає до половини довжини вільного краю

міжстегнової перетинки, є невелика епілема. Довжина тіла: 46–56 мм, вуха: 10–13,5 мм, козелка: 6–7 мм, передпліччя: 31–36,5 мм, вага: від 4,5 до 9 г.

Режим збереження та заходи з охорони.

Вид занесено до Червоного списку МСОП, EUROBATS та II додатку до Бернської конвенції. Для охорони популяції важливим є збереження старих листяних і мішаних лісів з дуплястими деревами, лінійних структур (лісосмуг, насаджень уздовж доріг та ін.) між місцями поселення та полювання, заборона чинник непокою виводкових колоній. Охороняється на території всіх об'єктів природно-заповідного фонду, розташованих на території Карпат і Полісся, частково Поділля.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Абеленцев, 1950; Абеленцев та ін., 1956; Крочко, 1992; Мерзлікін, Лебедь, 1998; Волошин, Башта, 2001; Дулицький, 2001; Загороднюк, Негода, 2001; Башта, 2004а, 2004б, 2007, 2009; Bashta, 2004.

Автор: А.-Т. В. Башта
Фото: О.В. Годлевська

НЕТОПИР КАЖАНОВИДНИЙ

Hypsugo savii (Bonaparte, 1837)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Рукокрилі (Chiroptera), родина — Лиликові (Vespertilionidae). Один з 18-ти видів роду, єдиний вид роду та один з 25-ти видів родини в Україні.

Природоохоронний статус виду

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

Поширений у пд. поясі гір Палеарктики від Пн. Африки та Іспанії до Японії, Кореї і Бірми. Українська частина ареалу представлена двома сегментами у приморській зоні Головного пасма Кримських гір, на ділянках Кара-Даг–Судак та Ялта–Алупка.

Чисельність і причини її зміни

Вкрай низька і у абсолютних вимірах, ймовірно, не перевищує 1000 особин; у загальній вибірці колекційних зразків кажанів з Криму частка складає до 1%. Характер місць перебування виду дозволяє говорити, що з боку людини немає чинників непокою. Причини зміни чисельності: обмежене поширення типових для виду біотопів.

Особливості біології та наукове значення

Типовим біотопом є скельні відслонення з обрідною рослинністю. За літні сховища правлять тріщини скель, щілини поміж камінням, іноді дупла дерев та горища. Зимові знахідки (за межами України) відомі в будівлях, захищених від холоду щілинах, деколи в дуплах дерев. Комахоїдний вид, живиться

дрібними комахами у польоті. В Криму, скоріш за все, веде осілий спосіб життя, проте фактичні знахідки охоплюють лише літній період. Плодить раз на рік (нерідко двійню) у період з початку червня до кінця липня. Статевої зрілості досягає на другий рік життя.

Морфологічні ознаки

Мають деяку схожість лиликом двобарвним (*Vespertilio murinus*). Як і у *Vespertilio*, кінець хвоста на 3–7 мм (2–3 хребці) виступає за уropатагій, а верхні ікло і великий премоляр зімкнені. Забарвлення хутра на спині однорідне від світло-полового до бурого із золотавим крапом. Епіблема вузька, без поперечної кривки. Пеніс Г-подібний, різко зігнутий донизу. Довжина тіла — 42–55 мм,

хвоста — 31–45 мм, вуха — 12–15 мм, передпліччя — 33–37 мм.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид був занесений до ЧКУ (1980, 1994), EUROBATS, за останнім зведенням МСОП має категорію LC, Бернська конвенція — II додаток. Знаходиться під охороною в заповідниках Гірського Криму. Для збереження виду необхідна охорона місць його можливого перебування.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Досвіду в утриманні в неволі в Україні немає. Для розмноження виду необхідне створення належних умов у природі.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Абеленцев, Попов, 1956; Крыжановский, Корнеев, 1988; Ковальова, 1999; Дулицкий, 2001; Дулицкий, Михайлова, 2001; Загороднюк, Годлевська, 2001; Загороднюк, Неода, 2001; Годлевская та ін., 2009.

Автори: А.І. Дулицкий, І.В. Загороднюк
Фото: С.В. Газарян

